

Cercetări de antropologie fizică și socială în localitatea Gherăești din județul Neamț

Robert Daniel Simalcsik^{1,2,3*}, Cătălin-George Fedor^{2,3*},
Angela Simalcsik^{1,2,3,4}

Rezumat. În anul 1994 colectivul de antropologi din Iași a demarat un amplu studiu multidisciplinar în comunitățile de confesiune majoritar catolică din Moldova, fiind vizate satele Săbăoani, Gherăești (jud. Neamț), Prăjești, Faraoni (jud. Bacău) și Răchiteni, Mircești, Butea, Hălăucești (jud. Iași). Au fost dezvoltate două direcții principale de cercetare – 1) studiul populației actuale de confesiune catolică și a celei din intervalul 1900-1999 și 2) analiza materialelor osteologice provenite din cimitirile cercetate în această zonă. În cimitirul medieval-modern de la Gherăești (cimitir al bisericii ortodoxe) au fost descoperite 64 de morminte de inhumatie, din care au rezultat resturi de la 74 de schelete umane. Materialul scheletic a fost analizat biometric, fenotipic, paleodemografic, paleopatologic și diacronic. Pentru comunitatea contemporană de la Gherăești (de confesiune majoritar catolică) s-au realizat mai multe tipuri de investigații caracteristice antropologiei fizice – biometrice, morfologice, tipologice/ fenotipice, hematotipice, fiziometrice, dermatoglice și demografice. Din punctul de vedere al antropologiei sociale, în comunitatea actuală din Gherăești au fost abordate cercetări care au vizat memoria locuitorilor privind istoria satului și a comunității, autodefinirea etnică, raporturile interetnice și interconfesionale, tradițiile și specificul local, rolul Bisericii și al altor instituții pentru comunitate, păstrarea identității locale și viziunile comunității către viitor. Comunitatea actuală din Gherăești, din perspectiva antropologiei sociale, ne apare ca fiind conștientă și mândră de trecutul istoric și de specificul local și, deopotrivă, optimistă privind viitorul ei.

Cuvinte cheie: Gherăești; medieval-modern; contemporan; antropologie fizică; sociologie.

Physical and social anthropology research in the village of Gherăești in Neamț County. In 1994, the anthropologists from Iași initiated a comprehensive multidisciplinary investigation into the communities of predominantly Catholic denomination in Moldova, focusing on the villages of Săbăoani, Gherăești (Neamț County), Prăjești, Faraoni (Bacău County), Răchiteni, Mircești, Butea, Hălăucești (Iași County). Two main research directions were developed – 1)

¹ Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”, Republica Moldova.

² Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Chișinău, Republica Moldova.

³ Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iași, Iași, România.

⁴ Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova.

* Autori corespondenți: robyboy2mail@gmail.com; cgfedor@yahoo.com.

the study of the contemporary Catholic population and that of the period 1900-1999 and 2) the analysis of the osteological materials from the cemeteries researched in this area. In the Medieval-Modern cemetery of Gherăești (cemetery of the Orthodox Church), 64 inhumation graves were discovered, yielding 74 human skeletons. The skeletal material underwent biometric, phenotypic, palaeodemographic, palaeopathologic, and diachronic analyses. For the contemporary community from Gherăești (predominantly with Catholic denomination), several types of physical anthropology investigations were conducted, including biometric, morphological, typological/phenotypic, haematotypic, physiometric, dermatoglyphic, and demographic assessments. From the perspective of social anthropology, research in the current community of Gherăești focused on residents' memories regarding the history of the village and the community, ethnic self-definition, inter-ethnic and inter-confessional relations, local traditions and specifics, the role of the church and other institutions within the community, preservation of local identity, and community visions for the future. The contemporary community of Gherăești, from the perspective of social anthropology presents itself as being aware and proud of its historical past and local specificity, while simultaneously maintaining an optimistic outlook regarding its future.

Keywords: Gherăești; Medieval-Modern; contemporary period; physical anthropology; sociology.

.....

Debutul cercetărilor în comunitățile de confesiune catolică din Moldova⁵

Una dintre principalele direcții de cercetare ale colectivului Secției de Antropologie din Iași⁶, începând cu anul 1994, a fost studiul antropologic al comunităților de confesiune catolică din Moldova, grație unei colaborări fructuoase și de durată cu Episcopia Romano-Catolică din Iași. Au fost abordate numeroase teme, atât din domeniul paleoantropologiei, pornind de la descoperirile funerare, cât și din cel al antropologiei contemporane și sociologiei, realizate în localități din județele Iași, Neamț și Bacău.

Din colectivul de cercetători preocupați de această temă au făcut parte Maria Cristescu, Maria Știrbu, Ana-Cezarina Bălțeanu, Ana Țarcă, Georgeta Miu, Dan Botezatu, Petru Cantemir, Marilena Roșca, Maria Istrate și Adriana Tudosie. În etapele de analiză osteologică (a resturilor scheletice deshumate din cimitirele medievale-moderne), de prelevare a măsurătorilor de la populația contemporană și de prelucrare statistică a datelor au fost implicați și stagiarii de atunci, Danusia Pavăl, Angela Simalcsik, Cătălin-George Fedor, Robert-Daniel Simalcsik și

⁵ Acest studiu vine în completarea articolului anterior din acest număr al revistei, intitulat „Sondajul arheologic din incinta bisericii ortodoxe a satului Gherăești (județul Neamț)”, semnat de George-Dan Hânceanu și Andrei Baltag, referitor la cimitirul medieval și modern cercetat la Gherăești. Recomandăm parcurgerea ambelor studii, în ordinea stabilită în cuprinsul revistei.

⁶ În prezent, Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română, Filiala Iași, <https://acadiasi.org/institut/centrul-de-cercetari-antropologice-olga-necrasov/>.

Monalisa Stupu. Comunitățile vizate pentru cercetări, stabilite de comun acord cu Episcopia Romano-Catolică de Iași, au fost Săbăoani și Gherăești din județul Neamț, Prăjești și Faraoni din județul Bacău, Răchiteni, Mircești, Butea și Hălăucești din județul Iași.

Colaborarea dintre Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” și Episcopia Romano-Catolică de Iași a continuat și după anul 2005, prin Cătălin-George Fedor și Robert Daniel Simalcsik, care abordează și în prezent în unele comunități de confesiune catolică din Moldova (Săbăoani, Gherăești, Rotunda, Tămășeni și Traian din județul Neamț, respectiv Horgești, Faraoni și Prăjești din județul Bacău) o serie de subiecte de antropologie socială.

Încă de la început, termenii colaborării dintre cele două instituții ieșene au vizat două direcții principale de cercetare. Prima avea drept subiecți de studiu membrii populației actuale de confesiune catolică din localitățile mai sus menționate și locuitorii acestora din intervalul 1900-1999, iar a doua se referea la materialele osteologice provenite din cimitirele cercetate în această zonă (Gherăești, Răchiteni și Săbăoani), în care au fost înhumați strămoșii primilor.

Studiile de antropologie contemporană au avut prin excelență un caracter multidisciplinar, prin abordarea unor subiecte de antropologie tipologică, constituțională, demografică și medicală. Cele două obiective principale ale proiectului au fost: a) Cunoașterea structurii antropologice a populațiilor din zonele rurale ale Moldovei, ca urmare a accentuării procesului de deschidere demografică și a migrației tinerilor spre centrele urbane, în contextul modificărilor de ordin socio-economic intervenite în ultimele decenii ale secolului al XX-lea; b) Stabilirea originii, continuității și diversificării populațiilor de confesiune catolică din satele zonei centrale a Moldovei, a evoluției și diversității biologice a acestora, pentru a decela diferitele influențe din partea unor populații alohtone cu care au venit în contact în decursul timpului și care și-au pus amprenta în structura lor antropologică.

Pentru evidențierea variabilității antropologice, s-au luat în considerație datele metrice și caracterele morfologice cefalice și corporale, implicit fenotipice/tipologice. Aprecierea stării de sănătate la nivel populațional s-a realizat prin cercetări hematotipice, fiziometrice, biochimice și dermatoglice care, corelate cu particularitățile ecologice, au permis urmărirea fenomenelor de adaptabilitate a populației la condițiile de viață și muncă generate de urbanizare.

Studiile de paleoantropologie au avut la bază un număr impresionant de schelete descoperite în cimitirele de la Săbăoani (jud. Neamț), Răchiteni (jud. Iași) și Gherăești (jud. Neamț) și au adus informații importante referitoare la cunoașterea trecutului istorico-biologic al populațiilor din această zonă.

Reamintim că în cuprinsul localității Săbăoani s-au descoperit și cercetat două cimitire, unul din secolul al IV-lea d. Hr., cu 102 morminte (88 de inhumație și 14

de incinerare), fiind analizate 57 de schelete din morminte de inhumație, și altul din secolele XIV-XVII, cu 1455 de morminte de inhumație, analizate fiind 937 de schelete (Simalcsik 2021, p. 45). Din cimitirul de la Răchiteni (secolele XVII-XX) cunoaștem 146 de morminte de inhumație, care au oferit pentru analiză 181 de schelete umane (Miu, Simalcsik, Simalcsik 2002). În fine, în cimitirul bisericii ortodoxe de la Gherăești, datat în secolele XVI-XIX, au fost cercetate 64 de morminte de inhumație, din care au rezultat 74 de schelete (Cantemir, Botezatu 1995).

În cazul fiecărei serii scheletice s-au prelevat date morfologice, biometrice, tipologice, paleopatologice și paleomedicale, care, corelate între ele, sunt în măsură să releve particularitățile structurale ale acestor populații dispărute, în interpretarea rezultatelor luându-se în considerație posibila diversificare a tabloului fenotipic, eventualele mutații și implicit fenomene microevolutive posibile.

Un loc aparte l-au ocupat aspectele paleodemografice (densitatea populației, durata medie de viață, frecvența deceselor pe grupe de vârste și sexe, natalitatea, mortalitatea, cauzele de deces etc.), analizate și interpretate în contextul influenței factorilor economico-sociali ai finalului secolului al XX-lea.

Rezultatele cercetărilor mai sus menționate au fost incluse în numeroase publicații – reviste, volume colective, monografii și atlase, din care vom menționa doar câteva, după cum urmează: revista *Buletin Istoric*, editată sub patronatul Departamentului de Cercetare Științifică al Episcopiei Romano-Catolice de Iași; revistele științifice periodice *Studii și Cercetări de Antropologie*, *Annuaire Roumain d'Anthropologie* și *Memoirs of the Scientific Sections of the Romanian Academy*, editate de Academia Română; *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, editată de Facultatea de Biologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; *Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare*, editată de Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, cu sprijinul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”; colecția de volume de studii antropologice *Zilele Rainer*, editată de Academia Română.

Subiectul vast referitor la variabilitatea structurii antropologice a populației de confesiune majoritar catolică din Podișul Central Moldovenesc își găsește locul și în *Atlasul Antropologic al Moldovei*, publicat în anul 2008, în care sunt incluse rezultatele cercetărilor efectuate de-a lungul anilor în opt comunități din Moldova – Săbăoani și Gherăești din județul Neamț, Mircești, Răchiteni, Hălăucești și Butea din județul Iași și Faraoni și Prăjești din județul Bacău (Știrbu *et alii* 2008, p. 437-500).

În anul 2021 iese de sub tipar monografia *Evoluția în timp a structurii antropologice a populațiilor de pe teritoriul comunei Săbăoani, județul Neamț*, semnată de Robert-Daniel Simalcsik. Sunt prezentate rezultatele unui vast studiu diacronic. Autorul compară datele antropologice prelevate de la trei segmente

populaționale din localitatea Săbăoani, oameni care au viețuit în localitate în trei perioade cronologice diferite – în secolul al IV-lea, cultura Sântana de Mureș (57 de indivizi), în perioada medievală târzie, secolele XIV-XVII (937 indivizi) și în perioada contemporană, intervalul anilor 1900-1999. O astfel de confruntare a datelor antropologice scoate în evidență toate transformările populației din Săbăoani produse pe parcursul a aproape două milenii, sub aspect biomorfologic, fenotipic, demografic și biomedical (Simalcsik 2021).

Monografii ale unor localități din același areal geografic au beneficiat de câte un consistent studiu de antropologie socială realizat de către Cătălin-George Fedor. Sunt cercetate, astfel, populațiile contemporane din localitățile Traian din județul Neamț (Doboș *et alii* 2017, p. 223-268), Săbăoani din județul Neamț (Doboș *et alii* 2018, p. 199-253), Horgești din județul Bacău (Cadar *et alii* 2020, p. 447-474), Tămășeni din județul Neamț (Doboș *et alii* 2021, p. 327-346), respectiv Rotunda din județul Neamț (Lupu *et alii* 2021, p. 331-352). În acest sens, scopurile urmărite au constat în relevarea trăsăturilor specifice fiecărei comunități și a identității proprii, precum și imaginea acestora în mentalul colectiv local.

Din perspectiva antropologiei sociale, au fost studiate și modalitățile în care populațiile actuale se raportează la populațiile vechi de pe teritoriul aceluiași localități (Fedor, Simalcsik 2018; Fedor, Simalcsik 2019; Simalcsik, Fedor 2020). Rezultatele ne arată rolul jucat de trecutul istoric în modelarea identității sociale și culturale a comunităților actuale.

În anul 2019 este publicată cartea *Identitate și alteritate. Studiu asupra ceangăilor din Moldova*, semnată de Cătălin-George Fedor, care și-a propus să facă lumină în așa-zisa problemă a ceangăilor, asupra cărora a persistat o perioadă îndelungată o confuzie cu miză ideologică. Studiul a fost realizat pe baza unei cercetări de teren pe un eșantion de 466 de subiecți din patru comunități catolice (Săbăoani și Gherăești din județul Neamț, respectiv Faraoni și Prăjești din județul Bacău), repartizați proporțional. Rezultatele scot în evidență caracterul românesc al acestora, precum și maniera în care aceste comunități își prezervă tradițiile și specificul local (Fedor 2019).

Seria scheletică din cimitirul medieval de la Gherăești⁷

Cimitirul medieval de la Gherăești (jud. Neamț) a fost cercetat în anii 1991-1992 de către arheologa Domnița Hordilă de la Muzeul de Istorie din Roman (jud. Neamț), cu ocazia lucrărilor de consolidare a bisericii. Cimitirul, care aparține bisericii

⁷ Pentru datele arheologice privind cimitirul bisericii ortodoxe de la Gherăești, a se consulta lucrarea semnată de George-Dan Hânceanu și Andrei Baltag, inclusă în acest număr al revistei.

ortodoxe din localitate⁸, a fost încadrat cronologic, conform datelor arheologice, în secolele XVI-XVIII (Hordilă 2000). Au fost descoperite 64 de morminte de inhumație (unele duble), din care au rezultat 74 de schelete umane. Materialul osteologic a fost analizat în laboratoarele Secției de Cercetări Antropologice din Iași, primele rezultate fiind publicate în anul 1995 de Petru Cantemir și Dan Botezatu.

Reluarea studiului antropologic al seriei scheletice de la Gherăești ar trebui să presupună reanaliza materialului osteologic. Din păcate acest demers nu poate fi realizat, pentru că scheletele deshumate și analizate de predecesorii noștri nu mai sunt disponibile în colecția Centrului de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” din Iași. La solicitarea Episcopiei Romano-Catolice, materialul osteologic provenit din cimitirele medievale-moderne de la Gherăești, Săbăoani și Răchiteni a fost reînhumat.

În ceea ce privește cimitirul cercetat de la Gherăești, dispunem doar de șase cranii⁹, acestea fiind selectate de antropologi după criterii obiective (a se consulta **Pl. I-VI**). Fișele individuale de analiză (craniene și postcraniene) nu au fost găsite în arhiva centrului din Iași, ceea ce determină absența catalogului scheletelor analizate și indisponibilitatea unor date antropologice suplimentare.

În momentul analizei antropologice, starea de conservare a scheletelor deshumate din cimitirul de la Gherăești era variabilă, de la precară la foarte bună. Din datele paleodemografice iese în evidență mortalitatea sub-adultă redusă (17,55%), iar aici ne referim la segmentul copiilor (*infans I*, *infans II*) și la cel al adolescenților (*juvenis*), situație asemănătoare cu necropola sincronă de la Săbăoani (jud. Neamț), explicată de autori ca fiind o caracteristică zonală – în cimitirele populației de confesiune catolică copiii sunt înhumați de cele mai multe ori în zone distincte. La Gherăești, cea mai mare valoare a mortalității este înregistrată la segmentul de vârstă *maturus* (30-60 ani), urmată de *adultus* (20-30 ani), cu procente mai mari în cazul bărbaților față de femei. Categoria de vârstă *senilis* (60-x ani) este atinsă de un singur individ (Cantemir, Botezatu 1995).

Conform datelor morfometrice, populația medievală-modernă de la Gherăești prezintă următoarele caracteristici: osatură moderat de robustă la ambele sexe, spre

⁸ În perioada medievală-modernă satul Gherăești avea la dispoziție două biserici – una catolică și alta ortodoxă, fiecare dintre acestea cu cimitirul aferent (Lahovari 1900, p. 522). Numărul familiilor catolice din Gherăești a crescut în timp, pentru ca în secolul al XX-lea comunitatea să ajungă una de confesiune predominant catolică (Ciubotaru 2003, p. 72-75).

⁹ Dintre acestea, doar patru provin sigur din cimitirul de la Gherăești – M.29, M.31, M.51, M.57. În ceea ce privește celelalte două cranii, proveniența acestora rămâne sub rezervă. Este vorba de craniul marcat „Gherăești M.68” și de un alt craniu complet lipsit de marcaj. Credem că acestea două cranii provin din aceeași colecție „Gherăești”, însă din alte morminte. Pentru alte detalii, a se consulta articolul care precede studiul nostru.

gracilă la femei; neurocraniu de dimensiuni mijlocii, moderat brahican, hipsican și metriocran la ambele sexe; calotă (privită în norma superioară) de formă ovoidă la bărbați și pentagonal-romboidă la femei; frunte largă, eurimetopă, ovală la ambele sexe; occipital larg, mai curbat la bărbați decât la femei; relief cranian destul de atenuat la ambele sexe; față moderat de înaltă, cu o oarecare tendință de lărgire la ambele sexe; orbite moderat de largi, joase, mezoconci; nas scurt spre mijlocii și moderat de larg, mezin la ambele sexe; zigomatice mai pronunțate la bărbați decât la femei; fosă canină bine marcată; statură scheletică supramijlocie la ambele sexe (valori situate în medie în intervalul 167-169,9 cm la bărbați și 156-158,9 cm la femei). Din punct de vedere tipologic, scheletele masculine prezintă un ansamblu de trăsături dinaroide și nordoide, iar cele feminine, caracteristici mediteranoide și dinaroide, cu influențe est-euroipoide. La doi indivizi (unul masculin și unul feminin) au fost identificate câteva caracteristici mongoloide (Cantemir, Botezatu 1995).

În planșele atașate acestui articol (**Pl. I-VI**) sunt prezentate cele șase cranii păstrate în colecția osteologică a instituției din Iași – din mormintele 29, 31, 51, 57 și 68, la care adăugăm un craniu cu marcajul „Gherăești”, fără nicio mențiune referitoare la numărul mormântului. Fiecare din cele șase cranii este ilustrat din cele patru planuri – facial/frontal, lateral (dreapta și/sau stânga), occipital și vertical, ceea ce permite decelarea caracteristicilor fenotipice. Principalele caracteristici ale acestora sunt, după cum urmează:

Craniul din mormântul 29 (**Pl. I**): bărbat; adult de vârstă mijlocie/*maturus*; calotă mezocrană; relief (glabellar și supraciliar) accentuat; orbite de dimensiuni mijlocii; nas înalt și larg; pomeți înalți, fără relief; proces mastoid voluminos; mandibulă robustă, înaltă, cu ram larg și înalt; amestec de trăsături fenotipice nordoide și dinaroide.

Craniul din mormântul 31 (**Pl. II**): femeie; adult tânăr/*adultus*; calotă mezocrană; relief (glabellar și supraciliar) atenuat; nas scurt și larg; frunte bombată; mandibulă gracilă, scundă, cu ram scurt și larg; proces mastoid moderat; orbite înalte; pomeți gracili; profilare orizontală a feței slabă; amestec de trăsături fenotipice mediteranoide și est-euroipoide; os inca bipartit, de mari dimensiuni; osiculi suplimentari pe sutura lambdoidă.

Craniul din mormântul 51 (**Pl. III**): femeie; adult de vârstă mijlocie/*maturus*; calotă mezocrană; relief (supraciliar și glabellar) absent; proces mastoid mic, gracil; nas îngust și înalt; mandibulă cu ram scurt și larg, robustă; pomeți de dimensiuni medii; frunte înaltă, bombată; amestec de trăsături fenotipice nordoide, mediteranoide și est-euroipoide.

Craniul din mormântul 57 (**Pl. IV**): bărbat; adult de vârstă mijlocie/*maturus*; calotă doliocrană; relief (glabellar și supraciliar) moderat; proces mastoid cu

volum moderat; pomeți scunzi; orbite de dimensiuni mijlocii; amestec de trăsături fenotipice nordoide și est-europoide; osicul bregmatic de mari dimensiuni; două osicule interparietale/sagitale.

Craniul din mormântul 68¹⁰ (PI. V): femeie; adult tânăr/*adultus*; calotă doliocrană; nas larg și scurt; proces mastoid voluminos; pomeți scunzi; orbite pătratic; relief (glabellar și supraciliar) moderat; amestec de trăsături fenotipice mediteranoide și est-europoide; urme de oxidare dispuse circular pe craniu – pe frontal, parietale, occipital și temporale.

Craniu cu marcajul „Gherăești”¹¹: bărbat; adult tânăr/*adultus*; calotă brahocrană; față înaltă; relief (supraciliar și glabellar) accentuat; nas înalt și îngust; orbite de dimensiuni mijlocii; pomeți foarte înalți; proces mastoid foarte voluminos; mandibulă robustă, cu ram scurt; amestec de trăsături fenotipice dinaroid și est-europoide; numeroși osiculi suplimentari pe sutura lambdoidă.

Un studiu publicat în anul 2002 privind populația medievală-modernă de la Răchiteni compară datele demografice ale acestei serii scheletice cu cele din cimitirele sincrone de la Săbăoani și Gherăești. În ceea ce privește speranța de viață la naștere, la populația medievală de la Gherăești se înregistrează cea mai mare valoare – 36,6 ani. Valoarea pentru populația medievală de la Răchiteni este de 32,4 ani, iar pentru cea de la Săbăoani, de 29-30 ani (Miu, Simalcsik, Simalcsik 2002; Simalcsik 2021, p. 217).

Oportunitatea de a realiza cercetări interdisciplinare diacronice la Gherăești, Săbăoani și Răchiteni nu putea rămâne nefructificată de specialiștii Secției de Cercetări Antropologice din Iași. A studia populația unei localități la distanță de câteva sute de ani este o ocazie unică pentru a înțelege evoluția unei comunități și modul în care aceasta s-a transformat sub influența condițiilor de mediu. Descoperirea și cercetarea celor trei cimitire medievale-moderne (de la Gherăești, Săbăoani și Răchiteni) a reprezentat un imbold intens pentru a studia populația actuală. Mai mult decât atât, antropologii își extind aria de cercetare în toate județele Moldovei unde există populații de confesiune catolică.

Populația actuală/contemporană de la Gherăești

Comunitatea contemporană de la Gherăești a fost printre primele studiate din grupul celor de confesiune catolică din Moldova. Cercetările au debutat în anul 1994 și au continuat până în anul 1997, inclusiv. S-au investigat biometric, morfologic, tipologic/fenotipic, hematotipic și fiziometric două loturi de subiecți –

¹⁰ Conform datelor arheologice, ultima notație efectuată de Domnița Hordilă în zona cercetată a cimitirului de la Gherăești este M.67, ceea ce ne determină să presupunem că acest craniu provine de la un alt schelet din colecția „Gherăești”.

¹¹ În cazul acestui craniu nu ne este cunoscut numărul mormântului.

masculin adult și feminin adult. Ulterior s-au realizat cercetările dermatoglice, urmate de cele demografice. Mai târziu au fost inițiate cercetări sociologice, care continuă și în prezent.

Rezultatele obținute au fost publicate detaliat în mai multe articole științifice. Vom puncta, în cele ce urmează, principalele concluzii.

Pentru studiul demografic, structura pe vârste și sexe a populației din Gherăești s-a bazat pe datele recoltate din registrele agricole ale Primăriei din localitate, la nivelul a două etape – 31 decembrie 1976 și 31 decembrie 1996. Se constată o creștere vizibilă a volumului demografic de la o decadă la alta. De exemplu, de la 4633 de locuitori (2336 bărbați și 2297 femei) în anul 1976 se ajunge la 4936 de locuitori (2555 bărbați și 2381 femei) în anul 1996, sporul demografic fiind de 303 locuitori în doar 20 de ani (Botezatu, Miu 1998; Botezatu *et alii* 2004, p. 270).

Analizând structura populației pe semi-decade de vârstă, sunt semnalate mai multe aspecte de luat în seamă. Primul este reprezentat de scăderea natalității spre sfârșitul secolului al XX-lea, ceea ce poate fi explicat prin liberalizarea întreruperilor de sarcină după anul 1989, emanciparea tinerelor femei privind metodele anticoncepționale, dar și schimbarea de optică în privința numărului de copii în familie, legată de responsabilizarea tinerilor în funcție de posibilitățile socio-economice. Pe de altă parte, se constată o oarecare stabilitate numerică la nivelul generațiilor tinere, cel din urmă fenomen putând indica o sistare a fenomenului de migrare către centrele urbane industrializate (Roman și Piatra Neamț), dar și revenirea membrilor unor familii în satul de origine. O altă problemă este accentuarea fenomenului de îmbătrânire demografică a populației odată cu ultimele decenii ale secolului al XX-lea, fenomen însoțit și de o creștere importantă a medianei de vârstă. Raportul între sexe este echilibrat, atât pe ansamblul populației, cât și pe semi-decade de vârstă. Numărul de familii este, de asemenea, în creștere de la o decadă la alta, însă creșterea se face pe seama familiilor cu număr redus de membri (Botezatu, Miu 1998; Botezatu *et alii* 2004, p. 271).

Un alt obiectiv important pentru studiul antropologic realizat la Gherăești pe populația actuală a fost evaluarea gradului de deschidere demografică, exprimat prin indicii de endogamie, care exprimă fenomenul emigrării și imigrării interne, în funcție de tipurile de căsătorii și proveniența partenerilor. Acesta a fost calculat pentru fiecare deceniu al secolului al XX-lea. Pe ansamblul secolului, valoarea indicelui de endogamie este ridicată, de aproape 70%, ceea ce arată că populația încă mai păstra destul de fidel obiceiul tradițional de alegere a partenerului pentru căsătorie – din localitate sau cel mult din localitățile învecinate. Ipoteza avansată de autori este susținută de frecvența foarte redusă a căsătoriilor mixte din punct de vedere al confesiunii religioase, cât și de endogamia ridicată. Cea mai mare frecvență a căsătoriilor exogame este înregistrată în rândul celor cu parteneri

din satele învecinate. Vârsta medie la căsătorie este cuprinsă între 23,21 și 24,87 ani la bărbați și între 20,7 și 21,8 ani la femei. În pofida faptului că spre sfârșitul secolului al XX-lea în cele mai multe localități din țară se constata fenomenul de deschidere demografică, la Gherăești, conform studiilor realizate de antropologii ieșeni, situația este inversă. Gradul de endogamie este ridicat în această comunitate, ceea ce întărește ipoteza căsătoriilor tradiționale, în pofida faptului că localitatea Gherăești este situată în vecinătatea municipiului Roman, iar asta înseamnă posibilități reale de deplasare. Aceeași situație s-a constatat, de altfel, și în celelalte localități cu populație de confesiune majoritar catolică studiate în Moldova (Știrbu, Istrate, Simalcsik 1998; Botezatu *et alii* 2004, p. 274-277).

Mortalitatea la Gherăești pe parcursul secolului al XX-lea (pentru întregul lot populațional) a fost estimată pe cohorte de vârstă, pentru fiecare deceniu în parte. Ponderea cea mai mare, în toate deceniile, o înregistrează copiii cu vârstele de până la 1 an, urmași de copiii de 1-4 ani și apoi de cei de 5-19 ani. În evoluție, valorile indicelui de mortalitate sub-adultă sunt oscilante în primele patru decenii, după care scad liniar și progresiv până la sfârșitul secolului. De altfel, evoluția frecvenței deceselor în cele trei mari etape de vârstă (0-19 ani, 20-59 ani, 60-x ani) și implicit a longevității în decursul secolului al XX-lea se desfășoară după schema clasică. Printre cauzele frecvente de deces sunt menționate, în ordine descrescătoare a frecvențelor, maladiile cardio-vasculare și cele respiratorii, bolile legate de senilitate, bolile infecțioase și parazitare, bolile cerebro-vasculare, afecțiunile perinatale la femei, malformațiile congenitale, accidentele (în care au fost incluse și sinuciderile), bolile aparatului digestiv, tuberculoza, bolile aparatului uro-genital, bolile de sânge și cele neuropsihice. Frecvențe foarte mici s-au înregistrat pentru bolile sanguine, cele ale organelor de simț și bolile metabolice (Botezatu *et alii* 2004, p. 279-284).

Un aspect important cercetat în populația contemporană de la Gherăești este cel care ține de structura dermatoglică, semnat de Ana Țarcă, care analizează indicatorii dermatoglicici digitali și palmari la 200 de subiecți (100 bărbați și 100 femei), de la care recoltează 400 de amprente digito-palmare. Autoarea a urmărit frecvența principalelor modele digitale (A, L și W) și dimorfismul sexual în acest sens, repartiția desenelor digitale în funcție de lateralitate, dispoziția modelelor digitale pe cele cinci degete cuplate, mărimea valorilor procentuale ale principalelor modele digitale, frecvența de model din cele cinci compartimente palmare, frecvența triradiusului axial „t” și gradul de înclinare a creștelor papilare ale palmei. Acest complex de indicatori este necesar pentru a evidenția asemănările cu comunitățile învecinate (sau deosebirile). Punctul de pornire al autoarei a fost valoarea ridicată a indicelui de endogamie (70%) de la sfârșitul secolului al XX-lea la Gherăești, care indică un grad ridicat de închidere demografică, cauza fiind,

așa cum am menționat anterior, păstrarea nealterată a modelului tradițional de căsătorie între indivizii comunității. Rezultatul unei asemenea valori a indicelui de endogamie este creșterea consangvinității, implicit răspândirea unor gene malformativ-patologice care conduc la scăderea potențialului biologic al populației, efectele acestui proces fiind decelabile în iconografia digitală și palmară. Ana Țarcă constată că în toate populațiile de confesiune catolică din Moldova în care a realizat studii dermatoglice frecvența anumitor indicatori este aceeași ca în alte sate endogame din Moldova, Maramureș și Bucovina (Țarcă 2000; 2001).

Pentru decelarea variabilității caracterelor antropologice cefalo-faciale la populația contemporană din Gherăești, au fost recoltate date biometrice de la 98 de bărbați și 101 femei de vârstă adultă (cu vârste cuprinse între 20 și 60 de ani). Principalele caracteristici sunt prezentate în cele ce urmează: calote accentuat brahicefale, mijlociu hipsicefale și metriocefale; frunte eurimetopă, largă la femei și foarte largă la bărbați; față înaltă la femei și mijlocie la bărbați, leptoprosopă, mezenă; nas moderat de lung și moderat de larg, mezin; occipital mijlociu de bombat; ureche de dimensiuni mijlocii, depărtată de temporal; contur facial majoritar oval; pomeți cu poziție intermediară; ram mandibular de oblicitate moderată; fantă palpebrală majoritar dreaptă; carenă nazală dreaptă, cu planșeu orizontal și vârf drept, la femei cu o frecvență relativ ridicată de planșeu ascendent și cu vârful în sus; pigmentație închisă pentru iris și păr la ambele sexe. Din punct de vedere tipologic/fenotipic, populația de la Gherăești prezintă un fond dinaroid-nordico-mediteranid, în cadrul căruia predomină elementele tipului dinaroid. La acestea se adaugă puține elemente ale tipurilor est-europoide, alpinoide și un procent nesemnificativ de trăsături ale tipului mongoloid (Botezatu *et alii* 1995).

Georgeta Miu și colaboratorii publică rezultatele unui studiu biomorfometric referitor la variabilitatea conformației corporale la adulții din Săbăoani și Gherăești. Populația celor două sate, privită în ansamblu, prezintă o conformație corporală destul de unitară. Asemănările existente ar putea fi puse pe seama apartenenței la același fond antropologic, diferențele putând fi considerate mici variații specifice comunității respective. Se prelevează de la fiecare individ 15 dimensiuni corporale – statura, lungimea bustului, lungimea membrului inferior, lărgimea umerilor, lărgimea bazinului, circumferința toracică, circumferința taliei, circumferința brațului, circumferința coapsei, greutatea, capacitatea vitală și forța dinamometrică, iar ulterior se calculează valorile absolute (indicii). Atât populația din Săbăoani, cât și cea din Gherăești se caracterizează prin staturi mari, cu ușoare avantaje pentru Săbăoani, în special în cazul femeilor, ceea ce determină o conformație ușor diferită la acestea. Bărbații sunt submacrokelici, iar femeile sunt subbrahiskelice. Diferențierea între populații se face prin statura mai înaltă și umeri și bazin mai înguste la Săbăoani în comparație cu Gherăești,

cea ce pledează pentru o conformație mai longilină la Săbăoani și mai brevilină la Gherăești. Indicatorii de troficitate (greutatea și circumferințele) au valori ușor mai ridicate la Săbăoani față de Gherăești. La bărbații din Gherăești se constată un raport destul de echilibrat între greutate și statură, la femei existând un puternic dezechilibru, valorile medii ale greutății le depășesc cu mult pe cele ale staturii. Această situație se reflectă și prin valorile indicelui staturo-ponderal, care indică eutrofie la bărbați și hipereutrofie la femei (Miu *et alii* 1995; 2001).

Un studiu dedicat raportului dintre statură și greutate la populațiile din Gherăești și Săbăoani a fost publicat în anul 1995. Acest indicator oferă informații despre aspectul fizic al unui individ (conformația) și starea de sănătate. Din nou se ajunge la concluzia că populațiile din cele două comunități rurale prezintă un raport staturo-ponderal bine echilibrat la seriile masculine, dar accentuat dezechilibrat la seriile feminine. Bărbații au în medie o greutate ideală, sunt eutrofici, însă femeile sunt în medie supraponderale, hipereutrofice. Obezitatea nu este numai cu mult mai frecventă la femei față de bărbați, dar și cu mult mai drastică, ceea ce lansează un semnal de alarmă privind modul de viață, ocupația și, în general, condițiile economico-sociale, care au o influență importantă asupra greutății, caracter puternic mezolabil (Știrbu, Bălțeanu, Miu 1995).

Un studiu comparativ este publicat în anul 2000 de Dan Botezatu, în care sunt prezentate și discutate comparativ datele biomorfometrice ale locuitorilor din Gherăești și Săbăoani din județul Neamț și Faraoani și Prăjești din județul Iași. Autorul ajunge la concluzia că populațiile din cele patru localități se aseamănă biometric și morfologic cu cele din satele Podișului Central Moldovenesc și cu cele din localitățile de pe cursul râului Trotuș, diferențe mai accentuate constatându-se în ceea ce privește pigmentația și fenotipul. Se subliniază că populațiile din secolul al XX-lea din Gherăești și Săbăoani se aseamănă foarte mult, însă cea din Gherăești se distinge printr-o pigmentație mai închisă (culoarea ochilor și culoarea părului). Referitor la aspectele medicale, se trage un semnal de alarmă privind starea de sănătate a populației – supraponderalitatea este mai frecventă la Gherăești și Săbăoani decât la Faraoani și Prăjești, ceea ce indică diferențe în ceea ce privește structura populației, statutul socio-economic și obiceiurile alimentare. Și din studiul demografic rezultă semnale de îngrijorare – gradul de îmbătrânire al populației este foarte ridicat la Săbăoani și Gherăești (Botezatu 2000).

Din punctul de vedere al antropologiei sociale, comunitatea actuală din Gherăești a fost cercetată în două etape, în anii 2015 și 2023. Axele tematice urmărite au constat în: memoria locuitorilor privind istoria satului și a comunității; autodefinirea etnică; raporturile interetnice și interconfesionale; tradițiile și specificul local; rolul Bisericii și al altor instituții pentru comunitate; păstrarea identității locale; privire către viitor. Localnicii nu pot preciza cum se defineau

etnic străbunii lor, însă părinții lor se consideră a fi români. De asemenea, ei se auto-definesc români și consideră că limba ce le aparține este limba română. În localitatea Gherăești este menționat un element definitoriu al identității, și anume culorile vestimentației tradiționale. În comunitate încă se mai păstrează portul popular, ca emblemă identitară. El reprezintă o mare valoare și este folosit pentru anumite ocazii speciale, cum ar fi nunțile cu specific tradițional sau sărbătorile laice și religioase. Inițiativa localnicilor, cu precădere cei vârstnici, de a continua tradiția populară reprezintă o formă de păstrare a identității culturale locale. Aceștia participă la demersuri etnografice de identificare a tradițiilor și istorisirilor cu privire la viața vechii comunității, conservă portul popular și fac demersuri de transmitere a procedurii de fabricare a acestuia către celelalte generații, organizează grupuri de dansuri și cântece tradiționale etc. Alți actori implicați în viața comunității sunt de natură instituțională. În acest sens, Biserica și Școala au un rol fundamental în încurajarea păstrării tradițiilor locale și celebrarea sărbătorilor specifice, rol recunoscut de membrii de toate vârstele ai comunității (Fedor 2019).

***

Cercetările de antropologie fizică desfășurate în localitatea Gherăești pe segmente populaționale care au ocupat același areal, dar distanțate cronologic (secolele XVI-XVIII vs. 1900-1997), ne permit înțelegerea modului în care această comunitate a evoluat diacronic, cum s-a transformat sub influența condițiilor de mediu.

O primă concluzie constă în asemănările constatate la populația veche și cea contemporană. Valorile medii ale staturii nu se diferențiază în timp, valorile medii fiind în medie de 169 cm la bărbați și 158 cm la femei, indiferent de intervalul cronologic. O altă constatare este tendința de brahicefalizare a populației, cu precădere la femei. La seria medievală indicele cranian (raportul dintre lărgimea maximă și lungimea maximă ale capului/craniului) este de 80,2 u.i. (unități indice) la bărbați și 81,3 u.i. la femei, iar la cea actuală valorile sunt de 84,0 u.i. la bărbați și 85,5 u.i. la femei. Populația veche de la Gherăești prezintă o valoare ridicată a speranței de viață la naștere, ceea ce se explică prin ratele scăzute de deces la segmentele 0-14 ani. O altă concluzie ce se desprinde din studiul diacronic este că cele două populații, pe care le despart în timp câteva secole, nu prezintă mari diferențe, trăsăturile alohtone fiind asimilate pe parcurs (Cantemir, Botezatu 1995; Botezatu 2000; Miu, Simalcsik, Simalcsik 2002).

În ceea ce privește comunitatea actuală din Gherăești, din perspectiva antropologiei sociale, ea ne apare ca fiind conștientă și mândră de trecutul istoric și de specificul local și, deopotrivă, optimistă privind viitorul ei.

Pl. I. Gherăești, Mormântul 29. Craniul văzut din planurile facial (1), lateral dreapta (2), occipital (3) și vertical (4).

Pl. I. Gherăești, Grave 29. The skull seen from the facial (1), right lateral (2), occipital (3) and vertical (4) views.

Pl. II. Gherăești, Mormântul 31. Craniul văzut din planurile facial (1), lateral dreapta (2), occipital (3) și vertical (4).

Pl. II. Gherăești, Grave 31. The skull seen from the facial (1), right lateral (2), occipital (3) and vertical (4) views.

Pl. III. Gherăești, Mormântul 51. Craniul văzut din planurile facial (1), lateral dreapta (2), occipital (3) și vertical (4).

Pl. III. Gherăești, Grave 51. The skull seen from the facial (1), right lateral (2), occipital (3) and vertical (4) views.

Pl. IV. Gherăești, Mormântul 57. Craniul fără maxilare, văzut din planurile facial (1), lateral stânga (2), occipital (3) și vertical (4).

Pl. IV. Gherăești, Grave 57. Skull without jaws, seen from the facial (1), left lateral (2), occipital (3) and vertical (4) views.

Pl. V. Gherăești, Mormântul 68. Craniul văzut din planurile facial (1), lateral stânga (2), lateral dreapta (3), occipital (4) și vertical (5).
Pl. V. Gherăești, Grave 68. The skull seen from the facial (1), left lateral (2), right lateral (3), occipital (4) and vertical (5) views.

Pl. VI. Gherăești 1991. Craniu fără numărul mormântului, văzut din planurile facial (1), lateral dreapta (2), occipital (3) și vertical (4).

Pl. VI. Gherăești 1991. Skull without grave number, seen from the facial (1), right lateral (2), occipital (3) and vertical (4) views.

Bibliografie

- Botezatu 2000:** D. Botezatu, *Date antropologice privind unele comunități catolice din Moldova (Gherăești, Săbăoani, Fărăoani și Prăjești)*, Buletin Istoric 1, 2000, p. 106-118.
- Botezatu et alii 1995:** D. Botezatu, M. Știrbu, M. Roșca, A. Tudosie, *Variabilitatea caracterelor antropologice cefalo-faciale ale populației din satele Săbăoani și Gherăești (jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Antropologie 32, 1995, p. 23-28.
- Botezatu et alii 2004:** D. Botezatu, C. Fedor, M. Știrbu, M. Istrate, *Gherăești: aspecte de ordin antropologic*, Buletin Istoric 5, 2004, p. 269-284.
- Botezatu, Miu 1998:** D. Botezatu, G. Miu, *Evoluția structurii demografice a populației din satele Săbăoani și Gherăești (jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Antropologie 35, 1998, p. 49-53.
- Cadar et alii 2020:** C. Cadar, A. Moraru, D. Butnaru, A. Coșa, I. Dănilă, D. Doboș, C. Fedor, S. Văcaru, *Horgești. Monografie*, Iași, 2020.
- Cantemir, Botezatu 1995:** P. Cantemir, D. Botezatu, *Caracterizarea antropologică a populației feudale de la Gherăești (jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Antropologie 32, 1995, p. 3-7.
- Ciubotaru 2003:** I. H. Ciubotaru, *Gherăești, un sat din ținutul Romanului*, Iași, 2003.
- Doboș et alii 2017:** D. Doboș, D. Butnaru, A. Coșa, I. Dănilă, C. Fedor, F. Doboș, E. Pătrașcu, C. G. Crețu, *TRAIAN (NT). Istorie, spiritualitate și bună conviețuire*, Iași, 2017.
- Doboș et alii 2018:** F. Doboș, D. Butnaru, L. Botoșineanu, A. Coșa, D. Doboș, I. Ghercă, C. Fedor, *Istoria catolicilor din Săbăoani*, Iași, 2018.
- Doboș et alii 2021:** F. Doboș, A. Moraru, D. Doboș, D. Butnaru, L. Botoșineanu, G. Căliman, M.-C. Amărieuței, C. Fedor, I. Ghercă, S. Văcaru, *Catolicii din Tămășeni. Credință și tradiție*, Iași, 2021.
- Fedor, Simalcsik 2018:** C. Fedor, R. D. Simalcsik, *Memorie colectivă și identitate etnică*, în: A. Kozma, C. Glavce, C. Bălăceanu-Stolnici (coord.), *Antropologie și demografie*, Colecția Zilele Rainer, București, 2018, p. 479-486.
- Fedor 2019:** C. Fedor, *Identitate și alteritate. Studiu asupra ceangăilor din Moldova*, Iași, 2019.
- Fedor, Simalcsik 2019:** C. Fedor, R. D. Simalcsik, *Ieri și azi într-o comunitate catolică din Moldova*, în: A. Kozma, C. Glavce, C. Bălăceanu-Stolnici (Coord.), *Antropologie și genetică*, Colecția Zilele Rainer, București, 2019, p. 361-368.
- Hordilă 2000:** D. Hordilă, *Câteva considerații de ordin arheologic privind populația catolică din zona Romanului în secolele XIV-XIX*, Buletin Istoric 1, 2000, p. 59-82.
- Lahovari 1900:** G. I. Lahovari, *Ghirăești, com. rur.*, în *Marele Dicționar Geografic al României*. 3. București: Stab. grafic J. V. Socecu, 1900, p. 522.
- Lupu et alii 2021:** Ș. Lupu, S. Vacaru, F. Doboș, D. Doboș, I. Ghercă, A. Cambose, L. Botoșineanu, C. Fedor, D. Butnaru, C. Duma, *Rotunda. Devenirea unei comunități catolice*, Iași, 2021.
- Miu et alii 1995:** G. Miu, P. Cantemir, D. Pavăl, A. Tudosie, *Caracterizarea conformației corporale la populațiile din Săbăoani și Gherăești (jud. Neamț)*, Studii și Cercetări de Antropologie 32, 1995, p. 29-35.
- Miu et alii 2001:** G. Miu, P. Cantemir, D. Pavăl, A. Tudosie, *Caracterizarea corformației corporale la populațiile din Săbăoani și Gherăești (jud. Neamț)*, Buletin Istoric 2, 2001, p. 142-148.
- Miu, Simalcsik, Simalcsik 2002:** G. Miu, A. Simalcsik, R. Simalcsik, *Contribuție la cunoașterea structurii antropologice a populațiilor medievale în lumina săpăturilor de la Răchiteni*, Buletin Istoric 3, 2002, p. 194-208.
- Simalcsik 2021:** R. D. Simalcsik, *Evoluția în timp a structurii antropologice a populațiilor de pe teritoriul comunei Săbăoani, județul Neamț*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021.

- Simalcsik, Fedor 2020:** R. D. Simalcsik, C. Fedor, *Evaluare și auto-evaluare etnică*, în: A. Kozma, O. Buda, C. Bălăceanu-Stolnici (Coord.), *Antropologia mileniului III*, Colecția Zilele Rainer, București, 2020, p. 566-577.
- Știrbu et alii 2001:** M. Știrbu, A. Simalcsik, M. Stupu, R. Simalcsik, *Evoluția indicelui de endogamie în decursul secolului al XX-lea în satele Răchiteni și Mircești (jud. Iași)*, Buletin Istoric 2, 2001, p. 119-124.
- Știrbu et alii 2008:** M. Știrbu, D. Botezatu, A. Simalcsik, C. Fedor, R. D. Simalcsik, *Structura antropologică a populației din Podișul Central Moldovenesc*, în: E. Radu, M. Bulai-Știrbu, C. Glavce, A. Țarcă, O. L. Ciotaru, *Atlasul Antropologic al Moldovei*, Editura Academiei Române, București, 2008, p. 420-553.
- Știrbu, Bălțeanu, Miu 1995:** M. Știrbu, A.-C. Bălțeanu, G. Miu, *Variabilitatea raportului staturo-ponderal și a obezității la unele populații din Moldova*, Studii și Cercetări de Antropologie 32, 1995, p. 37-41.
- Știrbu, Istrate, Simalcsik 1998:** M. Știrbu, M. Istrate, A. Simalcsik, *Evoluția indicelui de endogamie în două localități rurale din Moldova*, Studii și Cercetări de Antropologie 35, 1998, p. 41-48.
- Țarcă 2000:** A. Țarcă, *Aportul cercetărilor dermatoglice la elucidarea etnogenezei populației de confesiune catolică din Moldova*, Buletin Istoric 1, 2000, p. 119-126.
- Țarcă 2001:** A. Țarcă, *Contribuții noi la descifrarea etnogenezei populației catolice din Moldova – din perspectivă dermatoglică*, Buletin Istoric 2, 2001, p. 132-141.